

Warszawa, 06-02-2025 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur

KMP.571.7.2024.JJ

**Raport Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur
z wizytacji Aresztu Śledczego w Kielcach**

I. Mandat Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur

1. Zgromadzenie Ogólne ONZ 18 grudnia 2002 r. przyjęło Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (dalej: OPCAT)¹.

2. OPCAT ustanowił system regularnych wizyt prewencyjnych w miejscach pozbawienia wolności. Wizyty te są przeprowadzane przez niezależne organy: Podkomitet ONZ ds. Prewencji Tortur (SPT)² i krajowe mechanizmy prewencji. W Polsce funkcję krajowego mechanizmu prewencji wykonuje Rzecznik Praw Obywatelskich za pomocą funkcjonującego w Biurze RPO Zespołu – Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur (dalej: KMPT, Krajowy Mechanizm)³.

3. KMPT na dostęp do wszystkich „miejsc zatrzymań” w rozumieniu OPCAT. Są to wszystkie miejsca pozostające pod jurysdykcją i kontrolą państwa-strony, gdzie przebywają lub mogą przebywać osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia

¹ Zob. Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192). Nazwa w języku angielskim: Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT).

² Subcommittee on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT), <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/spt>.

³ Zob. art. 1 ust. 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2024 r. poz. 1264).

organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem⁴. Z kolei przez „pozbawienie wolności” OPCAT rozumie „jakąkolwiek formę zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej”⁵.

4. Wizytacje KMPT są niezapowiedziane. W czasie wizytacji członkowie KMPT mają dostęp do wszystkich pomieszczeń, instalacji i urzędzeń, mogą odbyć poufną rozmowę z wybraną przez siebie osobą (zarówno osobą pozbawioną wolności, jak i członkiem personelu lub inną osobą), mają dostęp do dokumentacji i nagrań z monitoringu wizyjnego⁶. Mają też prawo rejestrowania dźwięku lub obrazu w miejscach, w których przebywają osoby pozbawione wolności, za zgodą osób, które będą rejestrowane⁷. Spostrzeżenia KMPT opierają się więc na różnych źródłach, m.in. własnych obserwacjach, przeprowadzonych rozmowach, analizie dokumentacji i zapisów monitoringu⁸.

5. Wizytacja KMPT w miejscu pozbawienia wolności ma charakter zapobiegawczy i stanowi uzupełnienie prac SPT. Krajowy Mechanizm nie jest organem śledczym. Nie rozpatruje też skarg⁹. Celem wizytacji KMPT jest identyfikowanie czynników zwiększających ryzyko wystąpienia tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego i poniżającego traktowania albo karania osób pozbawionych wolności oraz przedstawienie zaleceń mających na celu ich wyeliminowanie.

6. Formułując swoje wnioski i zalecenia, KMPT bierze pod uwagę międzynarodowe standardy praw człowieka, w szczególności standardy ONZ¹⁰.

7. Podstawą systemu zapobiegawczego stworzonego przez OPCAT jest dialog między KMPT i odpowiednimi władzami, zmierzający do poprawy sytuacji¹¹.

8. Osoby i organizacje, które zdecydowały się na przekazanie Krajowemu Mechanizmowi informacji, nie mogą ponieść z tego tytułu jakiegokolwiek sankcji lub

⁴ Zob. art. 4 ust. 1 OPCAT.

⁵ Zob. art. 4 ust. 2 OPCAT.

⁶ Zob. art. 20 OPCAT.

⁷ Zob. art. 13 ust. 1a ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich.

⁸ Szczegółowy opis metod pracy KMPT można znaleźć w raportach rocznych RPO z działalności KMPT. Zob. np. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2020 r., Część II – Jak pracuje KMPT?

⁹ Zob. Dziewiąte Sprawozdanie Roczne SPT z 22 marca 2016 r., CAT/OP/C/57/4, Aneks do sprawozdania, część II, p. 6. Zob. również publikację Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka pt. „Preventing Torture. The Role of National Preventive Mechanisms. A Practical Guide”, Professional Training Series No. 21, United Nations High Commissioner for Human Rights, Nowy Jork i Genewa 2018, s. 4-6.

¹⁰ Zob. art. 19 pkt b OPCAT.

¹¹ Zob. art. 22 OPCAT.

uszczerbku, niezależnie od tego, czy udzieliły KMPT informacji prawdziwej lub fałszywej (zakaz represji)¹².

II. Wprowadzenie

9. W dniach 22–25 kwietnia 2024 r. przedstawiciele KMPT przeprowadzili wizytację Aresztu Śledczego w Kielcach. Jej celem było sprawdzenie sposobu traktowania i warunków detencji kobiet oraz przedstawienie rekomendacji, które wzmocnią ich ochronę przed ryzykiem tortur i innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania.

10. W skład zespołu wizytującego wchodziło: Aleksandra Osińska, Tomasz Żółtek (psycholog) oraz Justyna Józwiak (dr nauk społecznych w zakresie socjologii).

11. W czasie wizytacji przedstawiciele KMPT odbyli wstępną rozmowę z ppłk. Jackiem Lagierskim – dyrektorem Aresztu Śledczego w Kielcach oraz ppłk. Sylwią Pabis – zastępczynią dyrektora Aresztu Śledczego w Kielcach, dokonali oglądu wybranych przez siebie pomieszczeń placówki i terenu zewnętrznego, przeprowadzili poufne rozmowy z osobami pozbawionymi wolności i funkcjonariuszami, zapoznali się z prowadzoną na miejscu dokumentacją i nagraniami monitoringu.

12. Na koniec wizyty delegacja KMPT przekazała swoje wstępne uwagi dyrektorowi Aresztu i jego zastępcy.

13. Po zakończeniu wizytacji przedstawiciele KMPT dokonali analizy przekazanej przez władze jednostki dokumentacji, w tym informacji pisemnych.

14. Niniejszy raport sygnalizuje problemy systemowe, wymagające zmiany obowiązującego prawa (pkt IV), oraz obszary wymagające ulepszeń, istotne z punktu widzenia prewencji tortur i innych form okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania albo karania (pkt V).

III. Charakterystyka placówki

15. Pojemność jednostki wynosi 1063 miejsc, spośród których 103 przeznaczone są dla kobiet. W czasie wizytacji w Areszcie przebywało 106 kobiet, w tym 5 tymczasowo aresztowanych.

16. Nadzór nad oddziałami, w których przebywają kobiety, sprawuje ppłk. Sylwia Pabis – zastępczyni dyrektora Aresztu Śledczego w Kielcach.

¹² Zob. art. 21 ust. 1 OPCAT.

17. Areszt Śledczy w Kielcach jest jednostką penitencjarną przeznaczoną dla: tymczasowo aresztowanych kobiet i mężczyzn, młodocianych kobiet odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego i półotwartego (M-1, M-2), kobiet odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w zakładzie karnym typu zamkniętego i półotwartego (P-1, P-2), recydywistek penitencjarnych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego i półotwartego (R-1, R-2), recydywistów penitencjarnych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego, półotwartego i otwartego (R-1, R-2, R-3), skazanych mężczyzn (młodocianych i odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy) w oddziale terapeutycznym dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo w zakładzie karnym typu zamkniętego, skazanych mężczyzn (recydywistów penitencjarnych) odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego i zamkniętego w oddziale terapeutycznym dla skazanych uzależnionych od innych niż alkohol substancji psychoaktywnych, tymczasowo aresztowanych i skazanych mężczyzn poruszających się na wózku ortopedycznym¹³. Z informacji pisemnych uzyskanych od władz jednostki wynika ponadto, że w Areszcie mogą przebywać także mężczyźni i kobiety chorujący na cukrzycę insulinozależną.

18. Areszt Śledczy podlega Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Krakowie (w dniach wizytacji nadzór nad Aresztem obejmował Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Rzeszowie). Nadzór penitencjarny sprawuje Sąd Okręgowy w Kielcach, IV Wydział Penitencjarny i Nadzoru nad Wykonywaniem Orzeczeń Karnych.

19. W latach 2022–2024 (do dnia wizytacji KMPT) Areszt był wielokrotnie wizytowany przez przedstawicieli Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Rzeszowie oraz sędziego wizytatora Sądu Okręgowego w Kielcach. Żadna z tych wizytacji nie była jednak ukierunkowana na badanie sytuacji kobiet pozbawionych wolności. W sprawozdaniach z wizytacji OISW w Rzeszowie znajdują się nieliczne zalecenia dotyczące np.: przeprowadzenia szkoleń dla funkcjonariuszy (w zakresie przeciwdziałania podkulturze przestępczej i profilaktyki presuicydalnej), wprowadzenia dodatkowych procedur, poprawy warunków w ambulatorium.

¹³ Zob. Przeznaczenie zakładów karnych i aresztów śledczych określone przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, dostępne na stronie: <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-przeznaczenie-zk-i-as>.

IV. Problemy systemowe

20. **[Powierzchnia celi mieszkalnej]** Największymi celami w Areszcie Śledczym w Kielcach są: 10-osobowe (2 cele), 9-osobowe (3), 7-osobowe (12). Cele te znajdują się na oddziałach męskich. W oddziałach przeznaczonych dla kobiet funkcjonują jedynie cele 3-osobowe. Z dokumentacji uzyskanej podczas wizytacji, przedstawiającej liczbę cel według normy powierzchni mieszkalnej, wynika, że większość wieloosobowych cel (298) spełnia minimalny standard 3 m² przestrzeni życiowej w przeliczeniu na jedną osobę. W Areszcie funkcjonuje ponadto 17 cel 1-osobowych gwarantujących powierzchnię 5 m². Metraż ten nie spełnia standardów i zaleceń Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT)¹⁴. Minimalny metraż celi zalecany przez CPT wynosi 4 m² (w przypadku cel wieloosobowych) oraz 6 m² (w przypadku cel jednoosobowych)¹⁵. W wizytowanym Areszcie jedynie nieliczne cele (13) spełniały powyższy standard (metraż na jednego osadzonego wynosił w tych celach od 4 m² do 7 m²).

21. **[Opieka psychologiczna]** W Dziale Penitencjarnym zatrudnionych było 6 psychologów. Przy uwzględnieniu pojemności jednostki na jednego psychologa przypadało średnio 160 osadzonych. Powyższy stan rzeczy spełniał standardy pracy penitencjarnej określone przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, zgodnie z którymi na jednego psychologa powinno przypadać nie więcej niż 200 osadzonych¹⁶. Jednakże w ocenie KMPT standard ten jest zbyt niski i nie przekłada się na efektywność oddziaływań psychologicznych oraz utrudnia wykrycie i udokumentowanie psychologicznych śladów tortur i innych form złego traktowania¹⁷.

22. **[Aktywność tymczasowo aresztowanych]** Problematyczna jest też sytuacja osób tymczasowo aresztowanych, które większość czasu spędzają w celach

¹⁴ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), <https://www.coe.int/en/web/cpt/home>.

¹⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, p. 59 i 67. Zob. również dokument pt. „Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards”, 15 grudnia 2015 r., CPT/Inf (2015) 44. Zob. również wystąpienia RPO do Ministra Sprawiedliwości z 24 maja i 29 lipca 2016 r., KMP.571.5.2016.

¹⁶ Zob. Zarządzenie Nr 103/24 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 27 grudnia 2024 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

¹⁷ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2021 r., s. 53-54. Zob. również wystąpienia RPO do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 17 maja 2016 r., 19 lutego 2019 r. oraz 10 listopada 2020 r., KMP.571.8.2016.

mieszkalnych bez możliwości pracy i podejmowania konstruktywnych zajęć w ciągu dnia¹⁸. Najczęściej przysługuje im godzinny spacer raz dziennie, dostęp do świetlicy i biblioteki (zgodnie z grafiką). Jeszcze trudniej sytuacja przedstawia się w przypadku kobiet tymczasowo aresztowanych, których w wizytowanym Areszcie było tylko 5. Zorganizowanie zajęć poza celą dla tak niewielkiej grupy, wobec której muszą jednocześnie być przestrzegane zasady rozmieszczania aresztowanych wymienione w art. 212 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy¹⁹ (dalej: k.k.w.), jest dla personelu jednostek penitencjarnych niełatwym zadaniem.

23. Sytuacja osób tymczasowo aresztowanych w polskich jednostkach penitencjarnych nie odpowiada standardom przewidzianym w Europejskich Regułach Więziennych²⁰ oraz raportach CPT²¹ i SPT²². SPT podkreśla, że wymuszona bezczynność zwiększa bowiem napięcie i może mieć poważne konsekwencje dla zdrowia i dobrego samopoczucia osadzonych, także dla przyszłej reintegracji po opuszczeniu zakładu. Skrajna i całkowita nieaktywność w dłuższym okresie może stanowić nieludzkie traktowanie²³.

24. **[Wyżywienie]** Przedstawiciele KMPT zwrócili uwagę na słabą jakość wyżywienia, monotonność posiłków, niewielką liczbę owoców i warzyw. Osadzeni lub ich bliscy, którzy posiadają środki finansowe, mogą dokonywać zakupów różnych produktów, w tym żywnościowych, w więziennej kantynie. Delegacja KMPT zwróciła natomiast uwagę, że w kantynie Aresztu dostępne były jedynie następujące warzywa i owoce: cebule, cytryny, czosnek, jabłka, kapusta kiszona, ogórek kiszony, pomidory (w przeciwieństwie do możliwości wyboru papierosów – aż 15 rodzajów). Większość zaopatrzenia osadzonych w warzywa i owoce sprowadzała się zatem w praktyce do tych 7 produktów w kantynie. Możliwość uzupełnienia deficytów żywnościowych była w związku z tym ograniczona²⁴.

¹⁸ Zob. Raport Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur w 2022 r., s. 87.

¹⁹ Dz. U. z 2024 r. poz. 706.

²⁰ Zob. Zalecenia Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych, przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów, Reguły 25.1 i 25.2.

²¹ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, p. 73.

²² Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., p. 86-87.

²³ Zob. Raport SPT z wizyty w Beninie w 2008 r., CAT/OP/BEN/1, p. 273.

²⁴ Temat ograniczonej oferty spożywczej w więziennych kantynach m.in. dla osadzonych z nietolerancjami pokarmowymi lub korzystających z innych diet był przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w 2022 r. (KMP.071.1.2022). Dostęp: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-sw-wiezniowie-diety-wegetarianska-religijne>.

25. KMPT dostrzega, że problem ten dotyczy większości wizytowanych jednostek penitencjarnych. W ostatnim czasie coraz więcej osadzonych podkreśla, że regularnie spożywa niezdrowe, przetworzone, pozbawione smaku jedzenie. Obserwacja posiłków wydawanych osadzonym podczas wizytacji KMPT prowadzi do wniosku, że na obiad (posiłek podstawowy) dominują potrawy z kaszy (przez niektórych osadzonych określane jako „beton”), makaronu, soi oraz wodniste zupy. W niektórych jednostkach w wyznaczone dni tygodnia podawany jest obiad jednodaniowy, tzw. litraż, czyli porcja gęstej zupy (przez niektórych określana jako „zupa z wkładką”, czyli kawałkiem mięsa lub kiełbasy). Na śniadanie i kolacje wydawany jest chleb, kawałek margaryny, łyżka marmolady lub plasterki słabej jakościowo wędliny (najczęściej salcesonu, kaszanki, mielonki lub kiełbasy).

26. Dieta w codziennym życiu więziennym ma zasadniczy wpływ na funkcjonowanie fizyczne i psychiczne osadzonych. Zdrowa, zbilansowana żywność wyposaża więźniów w lepszą kondycję, umiejętności, samopoczucie, polepszając jakość ich życia (także po opuszczeniu zakładu) i readaptację społeczną na wolności. Opuszczanie więzienia w gorszym stanie zdrowia aniżeli przed pozbawieniem wolności utrudnia powrót do społeczeństwa i resocjalizację²⁵.

27. Niska jakość posiłków wiąże się niewątpliwie z niewystarczającymi środkami finansowymi, którymi Służba Więzienna dysponuje w tym zakresie. Zgodnie z § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 lutego 2016 r. w sprawie wyżywienia osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych²⁶ minimalny dzienny koszt posiłków i napojów wynosi w przypadku:

- 1) posiłku podstawowego – P – 4,00 zł;
- 2) posiłku dla małoletnich – M – 4,40 zł;
- 3) posiłku lekkostrawnego – L – 4,80 zł;
- 4) posiłku cukrzycowego – Lc – 5,70 zł;
- 5) posiłku indywidualnego – Li – 5,80 zł;
- 6) posiłku dodatkowego – Pf – 3,20 zł.

Do kalkulacji wysokości minimalnych stawek dziennych przyjmuje się ceny zakupu produktów spożywczych.

²⁵ Inspiracją do zmian w więziennej kuchni może być działalność brytyjskiej organizacji charytatywnej Food Behind Bars, której celem jest wprowadzenie programu edukacyjnego dotyczącego żywienia więźniów (<https://www.foodbehindbars.co.uk>), a także publikacja Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), Food systems in correctional settings, 2015 r., dostęp:

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/326323/9789289051156-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

²⁶ Dz. U. poz. 302.

Należy podkreślić, że stawki te od 2016 r. nie zostały zmienione – pomimo inflacji, wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych²⁷. W ocenie KMPT konieczne jest dostosowanie minimalnych stawek dziennych do aktualnej sytuacji ekonomicznej w kraju.

28. **[Umieszczanie osadzonych daleko od domu]** Obecne regulacje prawne nie przewidują, aby osoby skazane odbywały karę pozbawienia wolności najbliżej swego miejsca zamieszkania. Osadzeni często umieszczani są w miejscowościach znacznie oddalonych od miejsca zamieszkania, co utrudnia podtrzymywanie więzi z rodziną, a przede wszystkim z dziećmi. Umieszczenie w dużej odległości od miejsca zamieszkania generuje także inne problemy, jak np. trudności w całonocnej podróży z małym dzieckiem na widzenie z rodzicem, niemożność odwiedzin przez rodziców będących w podeszłym wieku i schorowanych, brak środków finansowych rodziny na podróż.

29. Sytuacja kobiet w tym względzie jest szczególnie trudna z uwagi na znacznie mniejszą liczbę oddziałów kobiecych. Rzecznik Praw Obywatelskich sygnalizował ten problem Ministrowi Sprawiedliwości na początku 2024 r., powołując się m.in. na liczne standardy międzynarodowe postępowania z więźniami²⁸.

30. **[Dostęp do środków higienicznych dla kobiet]** W wizytowanym Areszcie kobiety otrzymywały bezpłatnie 1 opakowanie podpasek na miesiąc (10 sztuk). Uzyskanie dodatkowych, bezpłatnych sztuk podpasek było możliwe po wystawieniu wniosku/prośby o dodatkowe zapotrzebowanie. Nie zawsze jednak było ono realizowane. Ponadto, jak ustaliła delegacja KMPT, dostarczane przez Służbę Więzienną podpaski są niskiej jakości. Przepisy krajowe są nieprecyzyjne w zakresie dostępu osadzonych kobiet do podpasek²⁹.

31. Osadzone mogą dokupić podpaski lub tampony w więziennej kantynie³⁰. W ocenie KMPT wybór środków higienicznych dla kobiet w kantynie Aresztu Śledczego w Kielcach był jednak niewielki. W spisie produktów dostępnych w kantynie widniał jedynie 1 rodzaj podpasek oraz 2 rodzaje tamponów, w cenach wyższych od produktów tego samego typu dostępnych w sklepach wolnościowych.

²⁷ W 2022 r. Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich skierowała pismo do Zastępcy Dyrektora Generalnego Służby Więziennej dotyczące zwiększenia budżetu na wyżywienie osadzonych (IX.517.2016.2021.PM). Dostęp: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wyzywienie-osadzonych-koszty-normy-sw-odpowiedz>.

²⁸ Wystąpienie generalne RPO z 21 lutego 2024 r., KMP.571.1.2024.

²⁹ Zob. Tabela nr 4 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2024 r. poz. 1406).

³⁰ Zob. § 6 pkt 2 Instrukcji nr 1 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 21 listopada 2018 r. w sprawie postępowania z osadzonymi kobietami.

32. Możliwość samodzielnego zakupu w kantynie środków higienicznych dla kobiet nadal nie rozwiązuje problemu bezpłatnego dostępu dla tych osadzonych, które nie posiadają środków finansowych oraz nie mogą liczyć na pomoc z zewnątrz. Szczególnie trudna pod tym względem jest sytuacja kobiet, które pochodzą z rodzin o niskim statusie ekonomicznym, borykających się z czasowym lub stałym ubóstwem finansowym. W takich przypadkach reglamentowana przez Służbę Więzienną liczba podpasek może być niewystarczająca i prowadzi do ubóstwa menstruacyjnego, wpędzać kobiety w poczucie wstydu, prowadzi do braku pewności siebie i stygmatyzacji³¹.

33. **[Sytuacja osadzonych z niepełnosprawnościami, niesamodzielnymi, przewlekle chorych oraz starszych w jednostkach penitencjarnych]** Brak samodzielności, w szczególności biorąc pod uwagę funkcjonowanie w warunkach jednostki penitencjarnej, może stanowić istotny czynnik zwiększający narażenie na poniżające, nieludzkie traktowanie czy nawet tortury. W związku z tym KMPT zalicza osadzonych, którzy z uwagi na wiek, stan zdrowia lub niepełnosprawność wymagają wsparcia innych osób, do tzw. grup wrażliwych i każdorazowo podczas wizytacji jednostek penitencjarnych bada sposób funkcjonowania tych osób w zakładzie³².

34. W Areszcie Śledczym w Kielcach nie było cel przystosowanych dla kobiet poruszających się na wózkach ortopedycznych oraz izb chorych dla kobiet. Tego typu pomieszczenia w Areszcie były dedykowane jedynie osadzonym mężczyznom. Tymczasem z informacji otrzymanych z Ambulatorium Aresztu wynika, że podczas wizytacji KMPT w jednostce przebywało wiele osadzonych kobiet przewlekle somatycznie chorych, jedna kobieta poruszająca się przy pomocy kul łokciowych oraz 5 słabowidzących. Wszystkie te osadzone umieszczone były w zwykłych celach mieszkalnych. Kobieta poruszająca się przy pomocy kul łokciowych posiadała również wózek rehabilitacyjny, ale z uwagi na niewielką przestrzeń w celi był on zostawiany

³¹ Na kwestię braku łatwego dostępu do produktów higienicznych wskazywał CPT w swoim raporcie z wizyty w Czarnogórze. Komitet zaznaczył, iż szczególne znaczenie ma właściwy dostęp do urządzeń sanitarnych oraz adekwatna ilość niezbędnych produktów higienicznych (takich jak podpaski i tampony). Zdaniem CPT niezapewnienie kobietom tego typu artykułów w więzieniu może oznaczać poniżające traktowanie. Zob. Raport z wizyty CPT w Czarnogórze; CPT/Inf (2023) 10 p. 85. Szczegółowo temat dostępu do środków higienicznych dla kobiet opisany został także w raporcie Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur z wizytacji Oddziału Zewnętrznego w Lublińcu Zakładu Karnego w Herbach (KMP.12.2023).

³² Wnioski i rekomendacje na temat tej grupy osadzonych szczegółowo opisane zostały w raporcie tematycznym KMPT pn.: Monitoring traktowania więźniów z niepełnosprawnością fizyczną i sensoryczną, 2019 r. Dostęp:

<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Monitoring%20traktowania%20wi%C4%99%C5%BAni%C3%B3w%20z%20niepe%C5%82nosprawno%C5%9Bci%C4%85%20fizyczn%C4%85%20i%20sensoryczn%C4%8501.pdf>.

pod drzwiami, na korytarzu. Inna kobieta, która poruszała się przy pomocy chodzika, musiała pokonywać schody, gdy odbywała widzenia lub uczęszczała do kaplicy. Budynek, w którym przebywają kobiety, nie jest bowiem zmodernizowany pod kątem dostępności dla osób z niepełnosprawnością fizyczną. Jest to problem większości jednostek penitencjarnych, które w trakcie remontów starają się wprowadzać pewne udogodnienia dla osób z niepełnosprawnościami. Obszar ten wymaga jednak dalszych starań modernizacyjnych.

35. Z informacji przekazanych przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wynika, że w 62 jednostkach penitencjarnych dla mężczyzn i 8 dla kobiet znajduje się łącznie 387 miejsc w celach dostosowanych dla osadzonych poruszających się na wózkach ortopedycznych (w tym 39 miejsc dla kobiet). W jednostkach penitencjarnych podlegających pod 4 Okręgowe Inspektoraty Służby Więziennej (Bydgoszcz, Koszalin, Poznań, Olsztyn) nie ma ani jednej celi dla kobiet z niepełnosprawnością ruchową (stan na 20 grudnia 2024 r.). W polskim systemie penitencjarnym funkcjonuje jeden Oddział dla Osób Przewlekłe Chorych przy Zakładzie Karnym w Czarnem, ale mogą w nim przebywać tylko osadzeni mężczyźni. Jedyne oddział, w którym organizowany jest kurs orientacji przestrzennej dla osób niewidomych, znajduje się w Oddziale Zewnętrznym w Bydgoszczy-Fordonie Aresztu Śledczego w Bydgoszczy i przeznaczony jest również tylko dla mężczyzn³³.

36. W ocenie KMPT sytuacja osadzonych kobiet z niepełnosprawnościami może być trudniejsza w zakresie zapewnienia odpowiednich warunków bytowych oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania. Niezbędne jest zatem systematyczne usuwanie barier architektonicznych i wdrażanie rozwiązań sprzyjających jak największej samodzielności i aktywności osób z różnymi typami niepełnosprawności, a także tworzenie inkluzywnego środowiska wyrównującego szanse w dostępie do resocjalizacji i readaptacji osadzonych, w szczególności kobiet.

37. **[Możliwości edukacyjne dla osadzonych kobiet]** W grudniu 2024 r. Dyrektor KMPT zwrócił się do Centralnego Zarządu Służby Więziennej z prośbą o udzielenie informacji na temat możliwości kształcenia osadzonych kobiet i mężczyzn w ramach przywieziennych szkół i kursów zawodowych. Z przekazanych materiałów wynika, że w 18 Centrach Kształcenia Ustawicznego (CKU) przy zakładach karnych i aresztach śledczych powołanych jest 15 szkół podstawowych dla dorosłych, które mają możliwość zapewnienia nauki dla 300 osadzonych, w tym 20 kobiet. Ponadto powołanych jest 18 liceów ogólnokształcących dla dorosłych, które mają możliwość

³³ Zob. Przeznaczenie zakładów karnych i aresztów śledczych określone przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, dostępne na stronie: <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-przeznaczenie-zk-i-as>.

zapewnienia nauki dla minimum 360 osadzonych, w tym 20 kobiet (maksymalnie dla 1440 osadzonych, w tym 80 kobiet). Liczba oddziałów szkolnych (klas) uruchamiana jest w zależności od zainteresowania osadzonych oraz liczby zakwalifikowanych i skierowanych do nauczania przez komisję penitencjarną w danym semestrze.

38. W roku szkolnym 2024/2025 nauczanie na poziomie szkoły średniej realizowane jest w 38 oddziałach szkolnych (760 słuchaczy), w tym jednej klasie dla kobiet (20 słuchaczy). Dodatkowo w CKU uruchamiane są kwalifikacyjne kursy zawodowe. Dla kobiet możliwe jest kształcenie w zawodach: krawiec, kucharz, cukiernik. Dla mężczyzn oferta jest szersza, obejmuje 32 rodzaje zawodów, a wśród nich m.in. fryzjer, informatyk, fotograf, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik architektury krajobrazu, technik grafiki i poligrafii cyfrowej. Poszczególne jednostki penitencjarne realizują również krótkie formy kursowe przyuczające do prostych umiejętności zawodowych.

39. Kodeks karny wykonawczy dopuszcza także możliwość nauki w szkołach poza obrębem zakładu karnego (art. 131), jednak w ciągu ostatnich 4 lat z tej formy kształcenia skorzystało jedynie 3 osadzonych, w tym 1 kobieta (we wcześniejszych latach liczba ta była znacznie wyższa, w 2015 r. wynosiła 197 osadzonych, następnie systematycznie zmniejszała się, w 2020 r. poza obrębem zakładu karnego uczyło się 20 osadzonych).

40. W ocenie KMPT należy dążyć do zapewnienia szerszej, bardziej zróżnicowanej oferty edukacyjnej i szkoleniowej dla kobiet pozbawionych wolności. Edukacja jest ważnym środkiem pomagającym kobietom zdobyć pracę, pewność siebie i niezależność. Umożliwienie zdobywania zawodu wyłącznie w stereotypowych pod względem płci kierunkach (np. pranie, szycie, gotowanie) może wiązać się z ograniczonym potencjałem zarabiania na życie i utrudniać readaptację na wolności. Aby temu przeciwdziałać, trzeba stworzyć możliwości rozwoju kobiet w bardziej opłacalnych zawodach. Dlatego istnieje potrzeba utrzymania równowagi między różnymi rodzajami oferowanego szkolenia zawodowego, które będzie odpowiadać wymaganiom rynku i mieć na celu zwiększenie realnych szans kobiet na zarabianie na życie po zwolnieniu³⁴.

41. **[LGBTIQ+]** Delegacja KMPT otrzymała informację, że w Areszcie Śledczym w Kielcach brak jest wytycznych dotyczących postępowania z osobami

³⁴ Zob. Current issues and good practices in prison management, Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Alice Jill Edwards, 20 lutego 2024 r., A/HRC/55/52, p. 68. Zob. także: Handbook on Women and Imprisonment, Second edition, with reference to the United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (The Bangkok Rules), 2014 r., s. 50-51.

o zróżnicowanej orientacji seksualnej lub tożsamości płciowej. Innym problemem jest brak poufnych i skutecznych mechanizmów zgłaszania przypadków nadużyć i dyskryminacji, których mogą doświadczać osoby LGBTIQ+ w więzieniach.

42. W ocenie KMPT konieczne jest podjęcie przez Ministerstwo Sprawiedliwości systemowych rozwiązań przez opracowanie i wdrożenie reguł postępowania z osobami LGBTIQ+, w oparciu o standardy międzynarodowe, a także określenie polityki zwalczania dyskryminacji i wykluczenia osób w jednostkach penitencjarnych³⁵.

43. Jednocześnie KMPT zachęca dyrektorów jednostek penitencjarnych do organizowania szkoleń dla kadry penitencjarnej wzmacniających ich wiedzę i kompetencje w obszarze sytuacji osób LGBTIQ+, a także kształtujących empatię oraz zrozumienie dla ich potrzeb w warunkach pozbawienia wolności³⁶.

44. **[System identyfikacji przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć]** W wizytowanym Areszcie nie istnieje system identyfikacji przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć. Ryzyko wystąpienia tej formy przemocy dotyczy całej populacji osadzonych, w szczególności jednak kobiet, osób młodocianych, osób LGBTIQ+ i cudzoziemców. Zalecenie cyklicznego włączania do programów szkoleniowych funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej zagadnień związanych z omawianym obszarem zostało sformułowane przez Zastępcę Rzecznika Praw Obywatelskich w piśmie do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. ZRPO podkreślił, że uwrażliwienie funkcjonariuszy i pracowników cywilnych Służby Więziennej na zagadnienia związane z problematyką przemocy ze względu na płeć i przemocy seksualnej z pewnością wzmocni ich potencjał zawodowy. Pozwoli na wykrywanie, reagowanie i przede wszystkim zapobieganie niewłaściwym zachowaniom w jednostkach penitencjarnych³⁷.

³⁵ Więcej na temat kluczowych rekomendacji dotyczących osób LGBTIQ+ w miejscach pozbawienia wolności w: Przemoc seksualna i przemoc związana z płcią w miejscach pozbawienia wolności – zapobieganie i reagowanie. Standardy, rozwiązania, przykłady z regionu OBWE, OSCE/ODIHR, 2023 r., dostęp: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/1/559935.pdf>. Zob. także: Raport CPT z wizyty w Austrii w 2014 r., CPT/Inf (2015) 34, p. 116, Raport CPT z wizyty w Malcie w 2015 r., CPT/Inf (2016) 25, p. 53. Na szczególne potrzeby osób transpłciowych umieszczonych w jednostkach penitencjarnych KMPT zwracał uwagę w raporcie rocznym za rok 2022 r., dostępny na stronie: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-11/Raport_roczny_KMPT_2022_dostepny.pdf.

³⁶ Przykładowe szkolenie odbyło się w 2024 r. w Zakładzie Karnym w Tarnowie: (<https://sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-tarnowie-szkolimy-sie>).

³⁷ Wystąpienie generalne ZRPO z 6 sierpnia 2024 r., KMP.571.14.2024. Dostęp: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2024-08/Do_SW_plec_przemoc_szkolenia_6_08_2024.pdf.

V. Obszary wymagające poprawy

A. Warunki bytowe

45. W Areszcie funkcjonują dwa oddziały przeznaczone dla kobiet. Stałym problemem tych oddziałów jest przepełnienie. Z uwagi na dużą liczbę osadzonych częstą praktyką jest umieszczanie kobiet na oddziałach męskich, w wyznaczonych celach mieszkalnych. W dniu wizytacji w takiej sytuacji znajdowało się 12 kobiet.

46. Zgodnie z art. 87 § 1 k.k.w. kobiety odbywają karę pozbawienia wolności odrębnie od mężczyzn. Jednakże Instrukcja nr 2/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 21 listopada 2018 r. w sprawie postępowania z osadzonymi kobietami doprecyzowuje: kobiety osadza się w jednostkach penitencjarnych przeznaczonych dla kobiet lub w wyodrębnionych oddziałach. W szczególnie uzasadnionych przypadkach dopuszcza się osadzenie kobiet w innym oddziale. Decyzję w tym zakresie podejmuje dyrektor jednostki penitencjarnej po zapoznaniu się ze stanowiskiem kierowników działów penitencjarnego i ochrony, a w przypadku tymczasowo aresztowanych kobiet także kierownika działu ewidencji (§ 8).

47. W ocenie KMPT praktyka umieszczania kobiet na oddziałach męskich może zwiększać ryzyko doświadczania przemocy ze względu na płeć zarówno ze strony osadzonych mężczyzn, jak i personelu męskiego pełniącego służbę w tych oddziałach. Z drugiej strony, potrzeba zapewnienia kobietom szczególnej ochrony na tych oddziałach może prowadzić do jeszcze większej izolacji poprzez np. zminimalizowane aktywności poza celą mieszkalną, co może nieść konsekwencje dla ich zdrowia psychicznego. Na podobny problem zwrócił uwagę SPT³⁸. Konieczność umieszczania w odrębnych instytucjach więźniów przy wzięciu pod uwagę m.in. płci wskazują Reguły Mandeli³⁹.

48. KMPT zaleca, aby kobiety pozbawione wolności były umieszczane w odpowiednich dla nich placówkach, uwzględniając zasadę separacji kobiet od mężczyzn.

49. Łaźnia, z której korzystały kobiety, a także łaźnie na niektórych oddziałach dla mężczyzn nie gwarantowały minimum intymności podczas kąpieli, ponieważ

³⁸ Zob. Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Prevention of torture and ill treatment of women deprived of their liberty, 18 stycznia 2016 r., CAT/OP/27/1, p. 43.

³⁹ Reguła 11: (...) mężczyźni i kobiety, w takim stopniu, jak to możliwe, będą umieszczani w odrębnych instytucjach; w instytucjach przyjmujących zarówno mężczyzn, jak i kobiety, części instytucji przeznaczone dla kobiet będą całkowicie oddzielone.

stanowiska prysznicowe nie były od siebie odgradzone. Z kolei w innych oddziałach stanowiska były wprawdzie wydzielone, lecz nie posiadały zasłon.

50. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich poszanowanie godności osobistej osadzonych oznacza również szacunek dla indywidualnego poczucia wstydu, które może towarzyszyć grupowym prysznicom. Osadzeni powinni mieć więc zapewnioną elementarną intymność w czasie kąpieli⁴⁰.

51. **KMPT zaleca podjęcie działań zmierzających do tego, aby stanowiska prysznicowe, z których korzystają osoby pozbawione wolności, były wydzielone i posiadały zasłony umożliwiające zachowanie intymności w czasie kąpieli.**

52. W trakcie zapoznawania się z obrazem z kamer zainstalowanych w Areszcie, delegacja KMPT dostrzegła, że monitoringiem objęte są niektóre łaźnie oraz toalety. Jednakże strefa maskowania na niektórych kamerach, mająca zasłaniać intymne części ciała w momencie korzystania z toalety lub prysznica, w sposób niedostateczny spełniała swoją funkcję. Obraz z kamer nie posiadał bowiem standardowych stref prywatności (tzw. czarnych kwadratów), lecz prześwitujące lub rozpikselowane „nakładki”, co zdaniem KMPT umożliwia ukazywanie intymnych części ciała osadzonych oraz wykonywanych przez nie intymnych czynności fizjologicznych, a to z kolei jest nie do pogodzenia z wymaganiami określonymi w art. 73a § 5 k.k.w. oraz w § 3 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 października 2009 r. w sprawie rodzaju urządzeń i środków technicznych służących do przekazywania, odtwarzania i utrwalania obrazu lub dźwięku z monitoringu w zakładach karnych⁴¹.

53. Sygnalizowany problem wystąpił w pomieszczeniach, z których mogą korzystać zarówno mężczyźni, jak i kobiety, co budzi obawy zaistnienia przemocy ze względu na płeć i przemoc seksualnej (SGBV). Jak bowiem wskazują eksperci Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR), monitorowanie lub podglądanie osób osadzonych podczas kąpieli lub w toaletach może prowadzić do ujawnienia się różnych form upokarzania o podtekście seksualnym (np. wygłaszanie obelg o charakterze seksualnym, wygłaszanie obscenicznych komentarzy, robienie gestów o podtekście seksualnym, gwizdanie lub wpatrywanie się)⁴². W wartowni, gdzie znajdował się podgląd z wszystkich kamer, dyżur pełnili mężczyźni.

⁴⁰ Wystąpienie generalne RPO z 14 października 2024 r., KMP.571.22.2024.

⁴¹ Dz. U. Nr 175, poz. 1360.

⁴² Zob. Przemoc seksualna i przemoc związana z płcią w miejscach pozbawienia wolności – zapobieganie i reagowanie. Standardy, rozwiązania, przykłady z regionu OBWE, OSCE/ODIHR, 2023, s. 27. Dostęp: <https://www.osce.org/pl/odihhr/559935>.

54. **KMPT zaleca przegląd i analizę usytuowania i sposobu funkcji maskowania stref prywatności w przekazywanych obrazach z toalet, łaźni, części celi mieszkalnej przeznaczonej do celów sanitarno-higienicznych – oraz montażu ich w sposób uniemożliwiający ukazywanie intymnych części ciała osadzonych oraz wykonywanych przez nich intymnych czynności fizjologicznych oraz kąpieli.**

55. Zgodnie z § 10 Instrukcji Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie postępowania z osadzonymi kobietami jednostki penitencjarne przeznaczone dla kobiet lub wyodrębnione oddziały powinny dysponować, poza świetlicą i oddzielnym pomieszczeniem do kontroli osobistej, w miarę możliwości: salą edukacyjną do realizacji programów resocjalizacji; salą do zajęć ruchowych; zapleczem socjalnym w postaci pomieszczenia lub kąpika wyposażonego w urządzenia gospodarstwa domowego typu lodówka, kuchenka, piekarnik, naczynia; pomieszczeniem gospodarczym, które może pełnić funkcję pralni, suszarni, prasowni. Ze zgromadzonych informacji wynika, że w każdym oddziale jest świetlica, natomiast pozostałe pomieszczenia, tj. 3 sale do zajęć ruchowych, 4 aneksy kuchenne oraz 4 pralnie, znajdują się jedynie na oddziałach męskich. Z informacji uzyskanych podczas wizytacji wynika, że zaplanowano utworzenie aneksu kuchennego w oddziale półotwartym dla kobiet.

56. **KMPT zaleca, aby w najbliższych planach remontowych uwzględnić wytyczne zawarte w Instrukcji DGSW i dążyć do utworzenia wymienionych wyżej pomieszczeń w oddziałach przeznaczonych dla kobiet.**

57. Nie można pominąć też faktu, że mężczyźni odbywający karę w oddziałach półotwartych mają znacznie lepsze warunki bytowe niż kobiety na oddziale półotwartym. Oddziały męskie półotwarte usytuowane są w miarę nowo wybudowanym obiekcie, który zapewnia dobre standardy lokalowe. Wyodrębniono w nich aneksy kuchenne, palarnię, łaźnia posiada przegrodzone prysznice, a do dyspozycji osadzonych jest przestronny skwer naprzeciwko budynku (nieogrodzony kratą ani murem betonowym) wyposażony w stół, ławki, sprzęt do ćwiczeń oraz budkę telefoniczną. Osadzeni mężczyźni na oddziale półotwartym mają otwarte cele przez całą dobę. Tymczasem oddział półotwarty dla kobiet oferuje minimalne standardy, powstał on po dawnym oddziale zamkniętym dla mężczyzn. Nie posiada pomieszczeń (oprócz świetlicy) do aktywizacji kobiet, łaźnie nie mają przegrodzonych stanowisk prysznicowych (o czym wspomniano we wcześniejszych punktach), spacerują zaś odbywają się na zwykłych polach spacerowych otoczonych z 3 stron wysokim, betonowym murem oraz kratą, wyposażonych w ławki oraz jedno urządzenie do ćwiczeń. Dodatkowo w oddziale półotwartym kobiecym cele są otwarte od apelu

porannego do apelu wieczornego (6.00-18.00). Niektóre pomieszczenia – w ocenie KMPT – wymagają odświeżenia (np. zawilgocony sufit w łaźni, ściany w niektórych celach mieszkalnych). Z informacji uzyskanych od kierownictwa Aresztu wynika, że w 2024 r. miał być przeprowadzony remont niektórych pomieszczeń.

58. W ocenie KMPT konieczne jest dążenie do wyrównania warunków bytowych w oddziałach półotwartych dla kobiet, aby były one porównywalne do tych panujących na oddziałach półotwartych dla mężczyzn, lub wprowadzenie oddziaływań kompensacyjnych, wyrównujące opisane powyżej różnice. **Dodatkowo KMPT zwraca się do dyrektora Aresztu z prośbą o informacje, jakie remonty udało się zrealizować w 2024 r. od zakończenia wizytacji KMPT – z podziałem na pomieszczenia przeznaczone dla mężczyzn i kobiet.**

59. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 lipca 2023 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁴³, określającym normy należności przedmiotów dla skazanych kobiet, według zgłaszanych potrzeb osadzona może otrzymać stanik z więziennego magazynu. Delegacja KMPT ustaliła, że w magazynie były dostępne nowe staniki, jednak z rozmów z osadzonymi wynikało, że nie wiedziały o możliwości ich otrzymania.

60. **KMPT zaleca obowiązkowe informowanie osadzonych kobiet o możliwości otrzymania stanika, jeśli zgłoszą taką potrzebę.**

61. Podczas oglądu delegacja KMPT zauważyła, że wizytowane cele jednoosobowe w Areszcie nie miały oddzielonego kącika sanitarnego od części mieszkalnej, a urządzenia sanitarne nie były niczym osłonięte.

62. Rzecznik od wielu lat stoi na stanowisku, że w celach jednoosobowych urządzenia sanitarne powinny być osłonięte co najmniej w taki sposób, aby nie było możliwe zobaczenie osadzonego wykonującego czynności intymne w kąciku sanitarnym ani bezpośrednio przez osoby wchodzące do celi, ani przez wizjer. Całkowity brak osłony uznaje się natomiast za stan naruszający prawa osób pozbawionych wolności⁴⁴.

63. **KMPT zaleca kierownictwu jednostki podjęcie starań zmierzających do zainstalowanie osłony urządzeń sanitarnych w celach jednoosobowych.**

⁴³ Dz. U. poz. 1519.

⁴⁴ Zob. Raport roczny z działalności KMPT w 2022 r. https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-11/Raport_roczny_KMPT_2022_dostepny.pdf, s. 105.

B. Opieka medyczna

64. Opieka lekarska zapewniana jest przez lekarzy kontraktowych (2 osoby) przyjmujących od poniedziałku do piątku w godzinach 9.00-15.00 oraz lekarzy zatrudnionych na częściowych etatach cywilnych (psychiatra, ginekolog, okulista) przyjmujących wg grafiku (2-3 razy w tygodniu). Personel pielęgniarski (7 pielęgniarek na etacie mundurowym, 1 pielęgniarka na etacie cywilnym i 1 osoba zatrudniona jako ratownik medyczny) pełni dyżury od poniedziałku do piątku w godzinach 7.00-17.00 oraz w soboty w godzinach 7.00-15.00. Czas pracy pielęgniarek nie spełnia standardów CPT⁴⁵ i SPT⁴⁶, które po wizytach w Polsce zaleciły polskiemu rządowi, by w jednostkach penitencjarnych przez cały czas (także nocą i w każdy weekend) była obecna osoba potrafiąca udzielić pierwszej pomocy oraz przeszkolona w resuscytacji krążeniowo-oddechowej i używaniu defibrylatora (najlepszym rozwiązaniem jest, by taką osobą była wykwalifikowana pielęgniarka).

65. **KMPT rekomenduje podjęcie starań w kierunku zapewnienia w jednostce całodobowej opieki medycznej świadczonej przez pielęgniarkę lub ratownika medycznego.**

66. Z informacji uzyskanych z Ambulatorium Aresztu wynika, że istnieją pewne różnice między stanem zdrowia nowo przyjmowanych mężczyzn a nowo przyjmowanych kobiet. Według personelu medycznego mężczyźni są bardziej zaniedbani higienicznie i zdrowotnie, częściej obserwuje się u nich uzależnienia (alkohol, narkotyki, papierosy) oraz zespoły abstynencyjne. Natomiast kobiety są bardziej rozchwiane emocjonalnie ze względu na rozstanie z rodziną (potrzebują porad psychiatry i psychologa). Kobiety wymagają kontynuacji leczenia rozpoczętego na wolności, natomiast u mężczyzn nowe schorzenia są diagnozowane w trakcie izolacji penitencjarnej. Oprócz wymaganego przepisami prawa badania RTG klatki piersiowej (wykonywanego w ciągu 14 dni od przyjęcia, a następnie powtarzanego co 24 miesiące) w Areszcie nie wykonuje się systemowych badań profilaktycznych. Wszelkie inne badania wykonuje się w zależności od indywidualnej potrzeby osadzonych, na zlecenie lekarza (cytologia, USG piersi, pomiar poziomu glukozy, pomiar ciśnienia tętniczego krwi). Zajęcia z zakresu edukacji zdrowotnej również prowadzone są indywidualnie w zależności od potrzeb zgłaszanych przez osadzonych oraz obserwowanych deficytów u pacjentów (np. nauka podawania insuliny, nawyki higieniczne, żywieniowe, dietetyczne). Z informacji przekazanych przez personel

⁴⁵ Zob. Raport CPT z wizyty w Polsce w 2017 r., CPT/Inf (2018) 39, p. 76.

⁴⁶ Zob. Raport SPT z wizyty w Polsce w 2018 r., CAT/OP/POL/ROSP/1, p. 104.

wynika, że osadzeni są zapoznawani z problematyką przenoszenia i zapobiegania chorób zakaźnych (np. HIV, AIDS, WZW, świerzb), jednak wizytatorzy nie otrzymali innych szczegółowych informacji w tym zakresie. Z rozmów z osadzonymi wynikało, że ich świadomość jest niewielka w tym obszarze. Przydatne w obszarze edukacji zdrowotnej i podnoszenia świadomości wśród osadzonych może okazać się zaangażowanie i współpraca z organizacjami pozarządowymi lub wolontariuszami⁴⁷.

67. Z informacji przekazanych wizytatorom przez pracowników Ambulatorium Aresztu wynika, że leki antykoncepcyjne są stosowane wobec osadzonych kobiet w celu wyrównania gospodarki hormonalnej. Jak jednak ustaliła delegacja KMPT, żadna z kobiet przebywających wówczas w Areszcie nie przyjmowała takich leków. W tym miejscu warto zaznaczyć, że antykoncepcja powinna być dostępna w zakładzie karnym na takich samych zasadach jak w społeczności, biorąc pod uwagę, że pigułki antykoncepcyjne są stosowane nie tylko w celu zapobiegania ciąży, lecz także w leczeniu innych schorzeń związanych z płcią takich jak bolesne miesiączkowanie. CPT zauważył, że fakt znacznego zmniejszenia prawdopodobieństwa zajścia w ciążę przez kobietę w czasie pozbawienia jej wolności nie jest wystarczającym powodem, aby wstrzymać przyjmowanie takich leków⁴⁸.

68. Konieczne jest także zwrócenie większej uwagi na osadzone kobiety, które doznają bóli menstruacyjnych oraz wszelkich objawów menopauzy. Z doświadczenia KMPT wynika, że temat menstruacji oraz menopauzy w miejscach detencji jest marginalizowany, a często nawet bagatelizowany. Świadomość ich wpływu na codzienne funkcjonowanie jest mniejsza niż w przypadku innych problemów zdrowotnych. Menopauza może wywoływać szeroką gamę objawów fizycznych, emocjonalnych i psychicznych. Z kolei stres związany z uwięzieniem może te objawy pogłębiać⁴⁹.

69. **KMPT zaleca, aby udzielać kobietom wsparcia w zakresie np. tworzenia warunków do utrzymania higieny intymnej w okresie menstruacji i menopauzy, dostępu do wentylatorów, regularnych zmian ubrań, utrzymania odpowiedniego nawodnienia organizmu, wzmacniania kości i innych wynikających z indywidualnych potrzeb. Dodatkowym wzmocnieniem będzie**

⁴⁷ W 2024 r. Zakład Karny w Goleniowie zorganizował akcję związaną z badaniami mammograficznymi i profilaktyki zdrowotnej, które możliwe były dzięki współpracy z Goleniowskim Stowarzyszeniem Kobiet z Problemem Onkologicznym „Ewa”: <https://sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-goleniowie-akcja-profilaktyczna-dla-skazanych-kobiet-w-zk-goleniow>.

⁴⁸ Pozbawienie wolności kobiet. Wyciąg z Dziesiątego Sprawozdania Ogólnego, CPT/Inf (2000) 13, p. 33. <https://rm.coe.int/16806cd378>.

⁴⁹ Zob. <https://nationalpreventivemechanism.org.uk/document/npm-guidance-the-menopause-in-places-of-deprivation-of-liberty-in-the-uk>.

zwiększenie asortymentu więziennej kantyny (po konsultacjach z więzienną służbą zdrowia) o środki ogólnodostępne na bóle menstruacyjne, preparaty łagodzące objawy menopauzy, bardziej zróżnicowaną ofertę środków higienicznych dla kobiet (np. podpasek zróżnicowanych cenowo i według potrzeb, kubeczków menstruacyjnych, bielizny).

70. W ocenie KMPT, w wizytowanym Areszcie wzmocnienia wymagają oddziaływania ze strony więziennej służby zdrowia uwzględniające aspekt płci w zakresie badania stanu zdrowia, profilaktyki i edukacji zdrowotnej⁵⁰. Takich oddziaływań wymagają zarówno osadzeni mężczyźni, jak i kobiety. Z uwagi na fakt, że wizytacja KMPT ukierunkowana była na badanie sytuacji osadzonych kobiet, raport zawiera odniesienia do standardów dotyczących głównie tej grupy osadzonych. Nie oznacza to jednak, że potrzeby mężczyzn są mniej ważne. Od wielu lat RPO monitoruje sposób realizacji prawa osób pozbawionych wolności do opieki medycznej w zakładach karnych i aresztach śledczych. W niedawnym wystąpieniu do Ministra Sprawiedliwości przedstawiono liczne postulaty (dotyczące całej populacji osadzonych) w zakresie więziennej służby zdrowia⁵¹.

C. Traktowanie

71. Podczas wizytacji delegacja KMPT otrzymała głosy na temat niewłaściwego zwracania się do osadzonych kobiet przez lekarzy oraz jedną pielęgniarkę. Podczas wizyt pod ich adresem miały padać sformułowania obraźliwe, przepelnione wulgaryzmami, sugerujące, że osadzone symulują choroby. Dominującą formą komunikacji jednej z pielęgniarek z osadzonymi miał być krzyk i wyzwiska oraz komentowanie sytuacji zdrowotnej osadzonych w niedyskretny sposób, bez zachowania poufności. Wizytatorzy otrzymali również sygnały, że jedna oddziałowa używa obelżywego słownictwa względem osadzonych, komentuje ich wygląd, wagę, życie osobiste oraz orientację seksualną.

72. KMPT zaleca podjęcie działań polegających na wyeliminowaniu opisywanego przez osadzone sposobu traktowania przez personel jednostki. Personel penitencjarny powinien otrzymać stanowczy sygnał, że wszelkie formy niewłaściwego traktowania (w tym słowne znieważanie osadzonych) są niedopuszczalne.

73. KMPT spotkał się także z sygnałami dotyczącymi niewłaściwego traktowania osadzonych kobiet przez osadzonych mężczyzn, np. gwizdania przez

⁵⁰ Zob. Reguły z Bangkoku (Reguły 6-18).

⁵¹ Wystąpienie generalne RPO z 16 października 2024 r., KMP.571.24.2024.

okno, gdy osadzone przemieszczały się, kierowania komentarzy na tle seksualnym, używania słownictwa budzącego skojarzenia seksualne, a także używania obraźliwych okrzyków skierowanych do kobiet romskich, nawiązujących do stereotypów przypisywanych tej grupie etnicznej.

D. Kontrola skazanych, tymczasowo aresztowanych, miejsc i przedmiotów

74. W celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku oraz zapobiegania popełnianiu przestępstw na terenie Aresztu osadzone poddawane są różnym rodzajom kontroli, określonym w art. 223f k.k.w. Najczęściej jest to kontrola pobieżna polegająca na wzrokowym i manualnym sprawdzeniu lub użyciu środków technicznych przeznaczonych do wykrywania przedmiotów niedozwolonych lub substancji psychoaktywnych. W niektórych sytuacjach, np. podczas opuszczania oddziału mieszkalnego na widzenia lub po powrocie z pracy, osadzone poddawane są kontroli osobistej polegającej na zdjęciu obuwia i ubrań (w tym bielizny) oraz zrobieniu przysiadu. Odbywa się to w oddzielnym pomieszczeniu. W ocenie KMPT pomieszczenie to powinno być wyposażone w jednorazowe maty/dywaniki papierowe oraz środki higieniczne dla kobiet.

75. Wiele standardów międzynarodowych wskazuje, iż powinno dążyć się do stosowania alternatywnych metod przeszukań, np. skanery ciała (X-rays), wykrywacze metali, krzesła BOSS (Body Orifice Security Scanner) w celu zastąpienia kontroli osobistych i inwazyjnych przeszukań ciała, które stanowią poważną ingerencję w prywatność i mogą prowadzić do szkodliwych psychologicznych i fizycznych skutków (dotyczy to w szczególności osób, które doświadczyły przemocy seksualnej)⁵². Wizytowany Areszt wyposażony był jedynie w ręczne wykrywacze metali oraz urządzenie do kontroli bagażu i bramki do wykrywania metalu przy wejściu do jednostki.

76. Delegacja KMPT odebrała sygnały, że po kontrolach cel mieszkalnych osadzone zastawały swoje rzeczy porozrzucane na podłodze (np. zdjęcia bliskich, różaniec), a na materacach widoczne były ślady obuwia.

77. KMPT zaleca systematyczne przypominanie funkcjonariuszom i funkcjonariuszkom o zasadzie wyrażonej w art. 223f § 7 k.k.w., aby osoba

⁵² Zob. Reguła 20 Reguł z Bangkoku. Zob. także: Women in detention: Body searches – Improving protection in situations of vulnerability, January 2022, Association for the Prevention of Torture, s. 4; Przemoc seksualna i przemoc związana z płcią w miejscach pozbawienia wolności – zapobieganie i reagowanie. Standardy, rozwiązania, przykłady z regionu OBWE, OSCE/ODIHR, 2023 r., s. 105-111.

kontrolująca przeprowadzała kontrolę w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej.

E. Kontakt ze światem zewnętrznym

78. Analiza zestawienia kar i nagród w latach 2022–2024 wykazała, że trzecią co do częstotliwości kar wymierzanych osadzonemu było pozbawienie możliwości korzystania z widzeń i samoinkasującego aparatu telefonicznego (157 razy wobec mężczyzn i 14 razy wobec kobiet)⁵³. W ocenie KMPT środek dyscyplinarny w postaci zakazu kontaktów między osadzonymi a ich rodzinami może znacząco zaszkodzić dobrostanowi psychicznemu osadzonych, spowodować dalsze łamanie zasad wywołane frustracją, nie przynosząc przy tym żadnych korzyści dyscyplinarnych. Wprowadzenie takiego rodzaju kary stoi ponadto w sprzeczności z Regułami z Bangkoku⁵⁴. **KMPT zaleca rozważenie odstąpienia od wymierzania tego typu kar.**

79. Wizytatorzy KMPT starali się ustalić, w jaki sposób personel Aresztu realizował zadania określone w art. 87a k.k.w., czyli uwzględnił wobec osadzonych (w tym przypadku kobiet) sprawujących stałą pieczę nad dzieckiem do lat 15 potrzebę inicjowania, podtrzymywania i zacieśniania ich więzi uczuciowej z dziećmi, wywiązywania się z obowiązków alimentacyjnych oraz świadczenia pomocy materialnej dzieciom, a także współdziałania z placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, w których te dzieci przebywają. Jak ustalono, w Areszcie nie prowadzi się rejestru osadzonych sprawujących stałą pieczę nad dzieckiem do lat 15. Liczba i czasami wiek dziecka jest odnotowywany w Centralnej Bazie Osób Pozbawionych Wolności, lecz wiedza ta nie jest wykorzystywana do realizacji wspomnianego wyżej zadania, częściej do określenia i wpisania na listę osób odwiedzających⁵⁵. Dopiero w trakcie wizytacji KMPT funkcjonariusze ustalali, która osadzona posiada dzieci i ewentualnie w jakich placówkach one przebywają, a także

⁵³ Najczęściej wymierzanymi karami w Areszcie w latach 2022–2024 były: nagana (390 razy wobec mężczyzn i 87 razy wobec kobiet) oraz pozbawienie możliwości otrzymania paczki żywnościowej (355 razy wobec mężczyzn i 17 razy wobec kobiet).

⁵⁴ Zob. Reguła 23: Sankcje dyscyplinarne dla osadzonych kobiet nie mogą obejmować zakazu kontaktów rodzinnych, zwłaszcza z dziećmi.

⁵⁵ Na kwestię rejestrowania dzieci kobiet przyjmowanych do zakładu zwracają uwagę Reguły z Bangkoku: Liczbę i dane osobowe dzieci kobiety przyjmowanej do zakładu karnego rejestruje się w chwili przyjęcia. Akta zawierają, bez uszczerbku dla praw matki, co najmniej imiona i nazwiska dzieci, ich wiek oraz, jeżeli nie towarzyszą matce, ich miejsce pobytu oraz status pieczy lub opieki nad dziećmi. Wszystkie informacje dotyczące tożsamości dzieci są traktowane jako poufne, a wykorzystanie takich informacji zawsze musi być zgodne z wymogiem uwzględniania najlepszego interesu dzieci (Reguła 3).

informowali, że mogą się one starać o przyznanie dodatkowej rozmowy telefonicznej z dziećmi. W ocenie KMPT większość osadzonych kobiet nie było dostatecznie poinformowanych na temat dodatkowych możliwości kontaktu z dzieckiem, w tym do dodatkowego widzenia z dziećmi. Nie otrzymywały wsparcia w tym zakresie, działały głównie – jak to określały – „na własną rękę”, dowiadywały się o sytuacji swoich dzieci (umieszczonych w placówkach lub pieczy zastępczej) za pośrednictwem rodziny. Podkreślały przy tym, że brak kontaktu, niewiedza, niepewność potęgowały poczucie tęsknoty i osamotnienia.

80. Dodatkowo analiza Zarządzenia Nr 5/2023 Dyrektora Aresztu Śledczego w Kielcach z dnia 31 stycznia 2023 r. w sprawie ustalenia Porządku Wewnętrznego Aresztu Śledczego w Kielcach (oraz zarządzeń zmieniających) doprowadziła do ustalenia, że nie zawiera on informacji o tym, że skazani, o których mowa w art. 87a k.k.w., mają prawo do dodatkowego widzenia z dziećmi (art. 105a § 3 k.k.w.).

81. KMPT rekomenduje podejmowanie systematycznych i szerszych działań w obszarze wsparcia osadzonych, o których mowa w art. 87a, w zakresie inicjowania, podtrzymywania i zacieśniania ich więzi uczuciowej z dziećmi, współpracy z placówkami, w których dzieci osadzonych przebywają, oraz uzupełnienie Porządku Wewnętrznego o informację, że mają oni prawo do dodatkowego widzenia z dziećmi.

82. Zgodnie z Instrukcją nr 2/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 21 listopada 2018 r. w sprawie postępowania z osadzonymi kobietami, w celu zapewnienia optymalnych warunków do utrzymywania kontaktu osadzonych, w tym kobiet z osobami bliskimi, w szczególności z dziećmi, w jednostkach penitencjarnych należy m.in. dostosować poczekalnie dla odwiedzających do przebywania dzieci; tworzyć w sali widzeń i regularnie doposażać kąpiki zabaw; w miarę możliwości wyodrębnić oddzielne pomieszczenia do widzeń z małymi dziećmi oraz osobami niepełnosprawnymi (§ 11). W wizytowanym Areszcie w poczekalni były zawieszona dwa kolorowe obrazki o tematyce dziecięcej oraz informacja, że kolorowanki i książki dla dzieci znajdują się w kolorowych pojemnikach, których wówczas w tym pomieszczeniu jednak nie było. W sali widzeń został wyodrębniony kąpik dla dzieci.

83. KMPT zachęca do dokonania przeglądu pomieszczeń, do których dostęp mają dzieci osób pozbawionych wolności, i kreowania w nich środowiska jak najmniej opresyjnego, sprzyjającego zabawie i interakcji z rodzicem⁵⁶. Kantyna więzienna, w której osoby odbywające widzenie mogą zakupić

⁵⁶ Zalecenia CM/Rec(2018)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczących dzieci rodziców osadzonych w zakładach karnych wskazują chociażby na to, by miejsca przeznaczone dla dzieci wyposażać w podgrzewacz do butelek, przewijak, zabawki, książki, przybory rysunkowe, gry itp.

poczęstunek, również powinna posiadać w swojej ofercie produkty odpowiednie dla małych dzieci.

F. Edukacja, praca i zajęcia kulturalno-oświatowe wobec osadzonych

84. W dniu wizytacji żadna z kobiet nie korzystała z edukacji i nauczania. Z przedstawionych informacji wynika, że w latach 2022–2024 osadzeni mężczyźni złożyli 49 próśb o przyjęcie do nauczania w Centrach Kształcenia Ustawicznego na różnych poziomach nauczania. Osadzone kobiety nie składały oficjalnych wniosków o przyjęcie do nauczania, mimo że w rozmowach z przedstawicielami Krajowego Mechanizmu wskazywały, że byłyby zainteresowane podjęciem nauki. Realizacja tego wydawała im się jednak mało realna (głównie z uwagi na małą liczbę miejsc oraz konieczność przetransportowania do Zakładu Karnego w Grudziądzu, w którym funkcjonuje jedyna więzienna szkoła dla kobiet).

85. Jak przekazali funkcjonariusze, od czasu pandemii nie organizowano żadnych kursów dla kobiet. Dla mężczyzn w tym okresie odbył się kurs: technolog robót wykończeniowych, w którym wzięło udział 10 mężczyzn. Dyrektor Aresztu poinformował delegację KMPT, że planowany jest kurs opiekuna osób starszych, chorych i niepełnosprawnych skierowany do kobiet odbywających karę.

86. W Areszcie Śledczym w Kielcach na dzień 23 kwietnia 2024 r. zatrudnionych było 392 osadzonych (341 mężczyzn i 51 kobiet). Jak wynika z uzyskanych danych, wśród zatrudnionych mężczyzn 56,3% wykonuje prace odpłatnie (192 osoby), natomiast w grupie zatrudnionych kobiet odsetek ten wynosi 41,2% (21 osób). Mężczyźni mają większe możliwości zatrudnienia odpłatnego zarówno na rzecz Aresztu Śledczego, jak i na rzecz kontrahentów zewnętrznych. Z uzyskanych danych wynika, że na terenie Aresztu Śledczego odpłatnie zatrudnionych było 7 kobiet (6 osób w pralni i 1 jako fryzjerka), tymczasem mężczyźni pracowali w: kuchni, grupach porządkowych, magazynach, warsztatach, introligatorni, radiowęźle i bibliotece. Z kolei odpłatnie na rzecz kontrahentów pozawięziennych pracowało 14 kobiet jako osoby sprzątające w kompleksie hotelarskim oraz przy sprzątaniu autobusów. Natomiast mężczyźni znajdowali zatrudnienie w firmach z branż: elektronicznej/elektrycznej/recyclingowej, budowlanej, spożywczej, poligraficznej, drzewnej.

87. Z informacji przekazanych przez dyrektora Aresztu wynika, że w latach 2022–2024 osadzeni (kobiety i mężczyźni) mogli w ramach zajęć kulturalno-oświatowych uczestniczyć w quizach tematycznych, wykonywać gazetki na świetlicach oraz brać udział w konkursach ogólnopolskich ogłaszanych za pośrednictwem radiowęźła. Każdego roku odbywały się prelekcje historyczne wygłaszane przez

przedstawiciela Instytutu Pamięci Narodowej, lecz były one przeznaczone tylko dla skazanych mężczyzn. Wskazano, że w 2024 r. kobiety uczestniczyły w koncercie kolęd, ponadto corocznie biorą udział w jasełkach bożonarodzeniowych i Misterium Męki Pańskiej.

88. W ocenie KMPT ten obszar funkcjonowania Aresztu wymaga wsparcia, w szczególności jeśli chodzi o ofertę dla kobiet. Osadzone powinny mieć dostęp do wszelkich oddziaływań na równi z mężczyznami. Oferowane oddziaływania powinny wspomagać i przygotowywać osadzone do prowadzenia niezależnego życia na wolności i obejmować również możliwości rozwoju w dziedzinach dostępnych dla mężczyzn. Angażowanie kobiet wyłącznie w zajęcia, które postrzegane są jako właściwe dla tej płci (np. rękodzieło, sprzątanie, pranie), może jedynie wzmocnić przestarzałe stereotypy dotyczące społecznej roli kobiet⁵⁷.

G. Oddziaływania resocjalizacyjne i psychologiczne

89. W trakcie trwania wizytacji nie realizowano względem kobiet żadnego programu resocjalizacyjnego. Z przedstawionych przez Areszt informacji wynika, że we wcześniejszych latach sytuacja wyglądała następująco: w 2022 r. prowadzono 12 programów resocjalizacyjnych w zakresie przeciwdziałania: agresji i przemocy, półkryminalnym postawom, uzależnieniom oraz nadużywania alkoholu lub używania narkotyków i tylko jeden z nich przeznaczony był dla kobiet (Trening zastępowania agresji). W 2023 r. przeprowadzono 11 programów resocjalizacyjnych w tym samym obszarze tematycznym, w tym 2 przeznaczone dla kobiet (Emocje i substancje, Profilaktyka zdrowotna: HIV/AIDS, HCV/HBV). W 2024 r. do dnia wizytacji odbyło się 7 programów resocjalizacyjnych, w tym 2 dla kobiet (Trening zastępowania agresji, Jak skutecznie znaleźć pracę).

90. W analizowanych latach prowadzono także zajęcia w zakresie kształtowania umiejętności społecznych i poznawczych. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni mogli uczestniczyć w programie: „Nić Ariadny” (wykonywanie maskotek, które przekazywane były do instytucji zewnętrznych, m.in. dla chorych dzieci ze Szpitala Onkologicznego w Kielcach, Szpitala Psychiatrii Dziecięcej w Kielcach), „Złota rączka” (malowanie świetlic w oddziałach mieszkalnych), „Kształtowanie postawy patriotycznej w warunkach izolacji penitencjarnej” (wykonywanie stroików

⁵⁷ Zob.: Women in prison, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, CPT/Inf (2018) 5, s. 3. Dostęp na stronie: <https://www.coe.int/en/web/cpt/women-in-prison>; Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment Prevention of torture and ill treatment of women deprived of their liberty, 18 stycznia 2016 r., CAT/OP/27/1, p. 38-42.

świętecznych, które przekazywane były kombatantom II wojny światowej). Co roku wyłącznie dla kobiet organizowano program „Magia Świąt” (wykonywanie ozdób świątecznych), zaś dla mężczyzn programy: Mediacje po wyroku, Komunikacja interpersonalna dla seniorów (50+).

91. **KMPT zaleca wzmocnienie oferty programów resocjalizacyjnych i psychologicznych dla kobiet, w szczególności dla tych, które były ofiarami przemocy fizycznej, psychicznej lub seksualnej⁵⁸.**

92. W trakcie wizytacji delegacja KMPT otrzymała informację od kierownictwa Aresztu o planowaniu wdrożenia programu resocjalizacyjnego dla kobiet pn. „Zadbaj o swoje zasoby”, realizowanego przez Stowarzyszenie POSTIS. **W związku z tym Krajowy Mechanizm zwraca się do dyrektora Aresztu z prośbą o udzielenie informacji, czy taki program został wdrożony, ile osadzonych kobiet wzięło w nim udział oraz czy współpraca ze Stowarzyszeniem była jednorazowym przedsięwzięciem, czy planowana jest stała kooperacja.**

H. Personel

93. Z informacji uzyskanych od dyrektora Aresztu wynika, że wskaźnik zatrudnienia kobiet w jednostce kształtuje się na poziomie ok. 27% etatów. W oddziałach dla kobiet służbę pełnią głównie funkcjonariuszki, z wyjątkiem dwóch mężczyzn – wychowawcy i pracownika cywilnego pełniącego funkcję kwatermistrza.

94. Z informacji przekazanych przedstawicielom KMPT po zakończeniu wizytacji wynikało, że w Areszcie realizowane były szkolenia dla wszystkich funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej Aresztu Śledczego w Kielcach na temat Reguł z Bangkoku i innych międzynarodowych standardów traktowania kobiet w jednostkach penitencjarnych oraz Protokołu Stambulskiego⁵⁹. W trakcie wizytacji delegacja KMPT uznała, że wiedza i świadomość personelu na powyższe tematy jest jednak niewielka. Konieczność właściwego przeszkolenia i przygotowania personelu więziennego do pełnienia obowiązków jest zawarta w większości standardów międzynarodowych⁶⁰.

95. **KMPT rekomenduje cykliczne włączanie do programów szkoleniowych funkcjonariuszy i pracowników cywilnych Aresztu zagadnień**

⁵⁸ Zob. Reguły z Bangkoku (Reguła 42).

⁵⁹ Zob. Podręcznik dotyczący skutecznego dochodzenia i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (wydanie z 2022 r.), dostępny na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-protokol-stambulski-nowa-wersja-tlumaczenie-ms-odpowiedz-kolejna>.

⁶⁰ Zob. Reguły Mandeli (Reguły 75-76) oraz Europejskie Reguły Więzienne (Reguła 81).

związanych m.in. z: pracą z kobietami pozbawionymi wolności w zakresie uwrażliwienia na kwestię płci oraz zakazu dyskryminacji i molestowania seksualnego⁶¹, międzynarodowymi standardami praw człowieka i prewencją tortur (w tym standardami i zaleceniami SPT i CPT), zapobieganiem przemocy seksualnej i przemocy ze względu na płeć, komunikacją interpersonalną i deeskalacją napięcia w sytuacjach konfliktowych, sposobami radzenia sobie ze stresem, przeciwdziałaniem wypaleniu zawodowemu, postępowaniem z osobami wymagającymi szczególnego nadzoru i pracy z grupami wrażliwymi (np. z osobami starszymi, z niepełnosprawnościami), praktycznym wykorzystywaniem Protokołu stambulskiego.

VI. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zaleca:

a) Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Kielcach:

1. umieszczanie kobiet pozbawionych wolności w odpowiednich dla nich placówkach/oddziałach, uwzględniając zasadę separacji osadzonych kobiet od mężczyzn;
2. podjęcie działań zmierzających do tego, aby stanowiska prysznicowe były wydzielone i posiadały zasłony umożliwiające zachowanie intymności w czasie kąpieli;
3. przegląd i analizę usytuowania i sposobu funkcji maskowania stref prywatności w przekazywanych obrazach z toalet, łaźni, części celi mieszkalnej przeznaczonej do celów sanitarno-higienicznych – i montażu ich w sposób uniemożliwiający ukazywanie intymnych części ciała osadzonych oraz wykonywanych przez nie intymnych czynności fizjologicznych oraz kąpieli;
4. uwzględnienie w najbliższych planach remontowych wytycznych zawartych w Instrukcji nr 2/2018 DGSW z dnia 21 listopada 2018 r. w sprawie postępowania z osadzonymi kobietami i dążenie do utworzenia wymienionych w nim pomieszczeń w oddziałach przeznaczonych dla kobiet;
5. dążenie do wyrównania warunków bytowych w oddziałach półotwartych dla kobiet, aby były one porównywalne do tych panujących na oddziałach

⁶¹ Zob. Reguły z Bangkoku (Reguła 32-35).

- półotwartych dla mężczyzn, lub wprowadzenie oddziaływań kompensacyjnych, wyrównujących opisane powyżej różnice;
6. obowiązkowe informowanie osadzonych kobiet o możliwości otrzymania stanika;
 7. zainstalowanie osłony urządzeń sanitarnych w celach jednoosobowych;
 8. podjęcie starań w zakresie zapewnienia w Areszcie całodobowej opieki medycznej świadczonej przez pielęgniarkę lub ratownika medycznego;
 9. udzielanie kobietom wsparcia poprzez tworzenie warunków do utrzymania higieny intymnej w okresie menstruacji i menopauzy, dostępu do wentylatorów, regularnych zmian ubrań, utrzymanie odpowiedniego nawodnienia organizmu, wzmacnianie kości – i innych działań wynikających z indywidualnych potrzeb;
 10. zwiększenie asortymentu więziennej kantyny (po konsultacjach z więzienną służbą zdrowia) o środki ogólnodostępne na bóle menstruacyjne, preparaty łagodzące objawy menopauzy, bardziej zróżnicowaną ofertę środków higienicznych dla kobiet (np. podpaski zróżnicowane cenowo i według potrzeb, kubeczków menstruacyjnych, bielizny);
 11. wzmocnienie oddziaływań ze strony więziennej służby zdrowia uwzględniających aspekt płci w zakresie badania stanu zdrowia, profilaktyki i edukacji zdrowotnej;
 12. podjęcie działań polegających na wyeliminowaniu opisywanego przez osadzone sposobu traktowania przez personel jednostki;
 13. wyposażenie pomieszczenia do kontroli osobistej kobiet w jednorazowe maty/dywaniki papierowe oraz środki higieniczne dla kobiet;
 14. systematyczne przypominanie funkcjonariuszom i funkcjonariuszkom o zasadzie wyrażonej w art. 223f § 7 k.k.w., aby osoba kontrolująca przeprowadzała kontrolę w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby kontrolowanej;
 15. rozważenie odstąpienia od wymierzania kary w postaci pozbawienia możliwości korzystania z widzeń i samoinkasującego aparatu telefonicznego;
 16. podejmowanie systematycznych i szerszych działań w obszarze wsparcia osadzonych, o których mowa w art. 87a k.k.w., w zakresie inicjowania, podtrzymywania i zacieśniania ich więzi uczuciowej z dziećmi, współpracy z placówkami, w których dzieci osadzonych przebywają, oraz uzupełnienie Porządku Wewnętrznego o informację, że mają oni prawo do dodatkowego widzenia z dziećmi;

17. dokonanie przeglądu tych pomieszczeń, do których mają dostęp dzieci osób pozbawionych wolności, i kreowanie w nich środowiska jak najmniej opresyjnego, sprzyjającego zabawie i interakcji z rodzicem;
18. poszerzenie oferty oddziaływań dla kobiet, w tym programów resocjalizacyjnych i psychologicznych dla kobiet, w szczególności dla tych, które były ofiarami przemocy fizycznej, psychicznej lub seksualnej;
19. cykliczne włączanie do programów szkoleniowych funkcjonariuszy i pracowników cywilnych Aresztu zagadnień wymienionych w pkt 95 raportu.

b) Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Krakowie:

1. zapewnienie Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Kielcach środków finansowych na realizację tych spośród powyższych zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.

VII. Informacje dodatkowe

Na podstawie art. 20 OPCAT Krajowy Mechanizm Prewencji Tortur zwraca się do Dyrektora Aresztu Śledczego w Kielcach o udzielenie następujących informacji:

1. jakie remonty udało się zrealizować w 2024 r. od zakończenia wizytacji KMPT – z podziałem na pomieszczenia przeznaczone dla mężczyzn i kobiet;
2. czy wdrożono program resocjalizacyjny dla kobiet pn. „Zadbaj o swoje zasoby”, realizowany przez Stowarzyszenie POSTIS; jeśli tak, to ile osadzonych kobiet wzięło w nim udział oraz czy współpraca ze Stowarzyszeniem była jednorazowym przedsięwzięciem, czy planowana jest stała kooperacja.

Opracowała: Justyna Józwiak

Za Zespół podpisuje:

Rafał Kulas

Dyrektor Zespołu

/-podpisano elektronicznie/